

Боркошев М.М., Тешебаев А.К., Жакыпова Г., Ташматова Н.

ЭКСКУРСИЯЛАР АРКЫЛУУ ЭСТЕТИКАЛЫК ЖАНА ЭТИКАЛЫК ТАРБИЯ БЕРҮҮНҮ УЮШТУРУУ

Боркошев М.М., Тешебаев А.К., Жакыпова Г., Ташматова Н.

ЭКСКУРСИЯ ПО ЭСТЕТИЧЕСКОЙ И ЭТИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

M.M. Borkoshev, A.K. Teshebaev, G. Zhakupova, N. Tashmatova

TOUR OF THE AESTHETIC AND ETHICAL EDUCATION ORGANIZATIONS

УДК: 378.661:37.036

Бул макалада балдарга класстан тышкары иштерде эстетикалык жана этикалык тарбия берүүдөгү негизги формасы катары «экскурсияны» пайдалануунун пайдалуу жактарын көрсөттүк.

Негизги сөздөр: экскурсия, тарбия, эстетика, этика, класстан тышкары иштер.

В статье рассматривается эстетическое и этическое воспитание, как основная форма воспитания является «экскурсия» по внеклассной работе.

Ключевые слова: экскурсия, воспитание, эстетика, этика, внеклассная работа.

In this article we showed a removal extra-curricular activities of the aesthetic and ethical education of children as a basic form of the beneficial aspects of the "Excursion".

Key words: excursion, education, aesthetics, ethics, extracurricular works

Экскурсия – бул, окуучулар менен окуу тарбия иштерин өткөрүүнүн, өтө жайылган, класстан тышкары иштерди өткөрүүнүн формасы болуп эсептелет. Экскурсиялар сөзсүз окуучулардын айлана чөйрөнү көрүү, байкоо, сулуулугуна суктануу, жаратылыштын өнүгүү мыйзам ченемдүүлүктөрү менен таанышуу, өзү жашаган коомго болгон мамилелери жөнүндөгү илим билимдерин тереңдетип, жогорулатып, өткөн мезгилдин маданий мурастарын үйрөнүп, элибиздин өнүгүү тарыхы менен таанышканга шарт түзөт. Экскурсиялар андан тышкары окуучулардын жашоого кызыгуу алкагын кеңейтип, алардын таанып билүү кызыкчылыктарын активдештирет, турмуш тиричилик менен илимдин байланыштарын бекемдеп, практикалык ык машыгууларына таасирин тийгизет. Экскурсиянын материалдары бир гана жаңы билимдерди берүү менен тим болбостон, өтө чоң тарбиялык мүмкүнчүлүктөргө ээ.

Экскурсия бир жагынан идеяларга тарбиялоо ишинин бир формасы болсо, экинчи жагынан ал маданиятты үйрөтүүгө жардам көрсөтөт. Ошондой эле инсандын руханий байлыгын байытууга, дүйнөгө болгон көз карашына таасир берип, жалпы маданий деңгээлин калыптандырат. Мындан тышкары ал жардамчы көрсөтмө каражаттын ролунда болуп, атайын милдетти да аткарат. Мына ушундай максаттуу тапшырманы аткаруусу, аны жана башка окуу тарбиялык иштерден алагды кылбайт. Тетирисинче бир гармонияда аракеттенүүгө багыттайт. Экскурсиянын мүнөздүү маңыз мааниси эч качан инсандын

көз караштарын, эмоцияларын башка визуалдык таасирлерден коргобойт, тетирисинче алардын азайуусуна эмес, көбөйүүсүнө шарт түзөт.

Экскурсияны уюштурууда класс, жетекчилер, мугалимдер, тарбиячылар өтө тактык менен экскурсиянын максат милдеттерин пландаштырып, аныкташат. Экскурсиянын багыттары өтө көп, тарбиялык мааниси да терең (выставка, зоопарк, зоопарк, кино, театр, музей, жаратылыш ж.б.у.с.) экскурсиянын максаты окуучулардын көңүлүн турмуштагы көпчүлүк мезгилдерде биз маани бербеген сулуулуктарга көңүлдөрүн буруу, аларды байкаганга үйрөтүү, сезимге, кабыл алганга, ошондой эле жаратылыштын ар түрдүүлүгүн, табыйгыйлуугуна көңүлдөрүн буруу, аларга таңырктоо менен караганга, рахат алууга үйрөтүү. Жаратылыштын сулуулугу окуучунун акыл-эсине гана таасир бербестен, ошондой эле анын руханий дүйнөсүн да белгилүү даражада байытуусу керек.

1-4-класстардын окуучуларга жаратылышка чыккан экскурсиялар жагат. Андай экскурсиялардын окуучулардын таанып билүү аң-сезимине тийгизген таасири чоң, тарбиялык мааниси таасирдүү. Мында окуучулар бир гана таасирленүү менен гана камсыз болушпайт, дем алышат, коллекцияларга экспонаттарды гербарийлерди чогултушат, альбом жасашат, сүрөттөр тартышат. Мындай экскурсиялар окуучуларга тарбия берип гана канааттанбастан, Атамекенинин жаратылышы менен таанышууга, аны берилип сүйүүгө, аны колдон келгенче коргоого, анын флора-фауналарына аяр мамиле жасоого, ошондой эле булардан башка байлыктарын көздүн карегиндей сактоого үйрөтөт. Экскурсияда экскурсия жетекчилери окуучуларга мындай сулуулукту сактап калууга мамлекет кандай камкордуктар көрүп жаткандыгы боюнча далилдүү, кызыктуу аңгемелер айтып беришет. Ошентип айлана-чөйрөнү коргоо, сактоо бардык инсандардын иши экендигин балдардын аң-сезимдерине жеткиришет. Ошондой эле аларды жаратылышты коргоо иштерине активдүү катышууга чакырышат.

Жаратылышка чыккан экскурсиянын эки түрү бар.

- 1) Тематикалык
- 2) Обзордук

Биздин мектепте экскурсиянын эки түрүн тең колдонобуз. Эки, үч айда бир жолу, адатта акыркы

дем алыш күнү башталгыч класстардын мугалимдеринин жетекчилиги астында, көп түрдүү багыт боюнча башталгыч класстын окуучуларын жаратылышка экскурсияга чыгарабыз. Биринчи маршрут – «Эгер-Таш» адырына, экинчи маршрут – «Кожой Билал» тарыхый эстелигине, ал эми 9-10-11-класстарга жылына бир жолу «Шыгай» капчыгайына, «Апшыр» капчыгайына жана « Федоров багына» экскурсиялар уюштурулат. Бул жерлерден биринчи кезекте жаратылыштын баалуу жерлери болсо, экинчиден тарыхый эстеликтер менен таанышуу мүмкүнчүлүктөрүнө ээ болушат.

Биринчи маршрут боюнча 6 км аралыкты окуучулар жөө жалаң басып өтүшүп, адырдын кырына жайланган уникалдуу жаратылыштын жараткан таштан окшошуп калган «эгерге» жетишет. Ал жерди айланышып көрүшүп, алыстан кичинекей көрүнгөн эгер таш жанына келгенинде канчалык чоң экендигине маани беришип, таң калышат. Араң дегенде жетип келишкен эгер ташта дем алышып, суусагандар суу ичишип, айлана чөйрөгө көз чаптырышат. Чарчаганына карабастан өрөөндүн ландшафтына көңүл бурушат. Бул жерден өрөөн колго салынгандай болуп, көрүнүп турат. Ал өз кезегинде балдардын кызыгууларын жаратат, себеби баарына өз айылы, мектеби, Кызыл-Кыя шаары анык көрүнүп турат. Чарчаганына карабастан окуучулар көргөндөрү боюнча өтө талкуу кылышат. Жогору жактан мектебинин, айылынын сулуулугу көзгө тартылат. Кызыл-Кыя шаары боюнча да окуучулар өз таасирлерин баяндашат. Окуучулар тыныгышып алышкан соң, ар бир өзү менен кошо алып келген азык түлүгүнөн түштөнүшөт. Андан кийин экскурсиянын жетекчиси окуучуларга түшүнө турган абалда, жөнөкөй тил менен көргөндөрү боюнча ар бир класска түшүнүктүү абалда мектептин, айылдын, шаардын келечеги, шаарлардын планы, жол, курулуш, коммуникация, комплекстер боюнча айтып берет. Аймактын өнөр жай, айыл чарба кызмат көрсөтүү багыттары боюнча айтып берет. Андан тышкары ушул аймака тийиштүү тарыхый фактыларга токтолот. Мындай экскурсия окуучулардын сулуулуга болгон табитин гана көтөрбөстөн, бай кабарлар менен камсыздайт. Алардын келечекке болгон көз карашын байытат, ой жүгүртүүсүн ойготот. Экскурсиянын аягында окуучулардан көргөн, уккандары боюнча кандай жаңы кабарга ээ болгондуктары жөнүндө суралат. Өтө таасирленген окуучулар өздөрүнүн ойлорун айтышып беришет. Аягында жетекчи айтылгандардын баарын жыйынтыктайт. Мобилдик телефон аркылуу окуучулардын

күзөттөгү ата-энелерин окуучуларды алып кетүү үчүн автомобили менен чакырат. Коопсуздугун сактоо менен окуучуларды жолдун боюна алып келет. Ушинтип экскурсия аяктайт. Бирок анын тарбиялык мааниси аяктайт. Окуучулардын аң-сезиминде түбөлүктүү сакталып калат. Мындай экскурсиялардын таасирлери кайталангыс, күчтүү болот.

Жаратылышка чыгуу экскурсиясынан башка дагы окуучуларга класстан тышкары эстетикалык тарбия берүү максатында, театрда, кинодо, выставкага музейге баруулар, уюштурулат. Мындай экскурсиялар окуучуларга эстетикалык тарбия берсин үчүн, экскурсия уюшулар алдынан окуучулар менен алдын ала аңгемелер өткөрүлөт. Негизги көңүл экскурсияга барууну уюштуруу маселесине бурулат. Алдын ала окуучуларды экскурсияга баруунун максаты менен тааныштырабыз. Ошондой эле экскурсияны өткөрүүнүн планы, уюштурууга болгон талап, экскурсиянын мазмуну эстетикалык тарбия менен байланыштырылат.

Мындай экскурсиялар алдын ала окуучулар бара турган мекеме, уюмдар менен макулдашылат. Окуучуларга, мекеме-уюмдарга ыңгайлуу убакыт, күнү, айы, сааты такталат. Өз мезгилинде барылат. Ички тартип сакталат. Экскурсиядан соң ар дайым жыйынтыктоочу аңгемелер өткөрүлүп, көргөн билгендер боюнча өздөрүнүн жандуу таасирлерин окуучулар айтып беришет. Эгерде көргөн билгендери боюнча окуучулардын түшүнбөгөн же андабаган суроолору болсо ага экскурсия жетекчиси толуктоолор киргизет. Ошентип мындай экскурсиялар да жыйынтыкталат.

Адабияттар:

1. Ростовцев.Н.Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. М.1980 с.88.
2. Л.Н. Иванова. Эстетическое воспитание школьников. Изд. «Мектеп» Фрунзе 1970
3. Ефимова А.В. Сделаем игрушки сами Вып. 1.2.3 М «Малыш», 1970-1972 г
4. Юсов Б.П. Исто. Искусство. М. Изд. АН. СССР. 1978
5. Вульф В.В. Эстетическое воспитание во внеклассной работе. Киев 1971 г
6. Сичинова В.А. Экскурсионная работа.М. 1981
7. М.Р.Рахимова «Педагогиканын теориясы, системасы, технологиясы» Б.2009
7. 8.К.Миталипов, Т.Касымов Жүрүш – туруш этикасы, эстетикасы жана баарлашуу маданияты. (Назариаттык бөлүк). Ош. 2014.

Рецензент: к.филол.н. Карымшакова А.